

КОМПАРАТИВНА ТРЖИШНА АНАЛИЗА СВЕТСКЕ ПРОИЗВОДЊЕ И МЕЂУНАРОДНОГ ПРОМЕТА ВОЋА

М. Ђоровић¹, М. Милановић², С. Стевановић¹

Резиме. У раду је дата регионално-компаративна анализа важнијих показатеља светске производње и међународног промета воћа, као изузетно значајне и у исхрани становништва неизоставне и незаменљиве прехранбене групе производа. Посебно су изучене тенденције, односно регионалне разлике у кретању обима, динамике и структуре производње и промета јабуке, шљиве, трешње и вишње, јагоде, малине и грожђа. Дефинисани су региони, односно земље, највећи произвођачи и највећи извозници и увозници ових производа.

Сходно претходном, утврђено је да код испитиваних појава постоје врло значајне регионалне разлике и да су оне последица бројних природних, привредних и друштвених чинилаца. У сагледавању карактера односа и степена утицаја наведених чинилаца на промене и правце кретања посматраних појава, коришћене су квантитативне и квалитативне методе истраживања тржишта.

Кључне речи: воће, светска производња, регион, светско тржиште, међународни промет, извоз, увоз.

1. Увод

Веома богат асортиман и широк регионални размештај, битне су карактеристике светске производње и међународног промета воћа. Осим тога, ова група производа има и врло велики привредни и посебно нутритивни значај у исхрани становништва. У исхрани се користи у свежем и прерађеном стању, а и врсна је индустријска сировина за бројне нове производе.

¹ Др Милутин Т. Ђоровић, ред. проф., др Симо В. Стевановић, доцент, Пољопривредни факултет, Београд. e-mail: djormi@agrif.bg.ac.rs., stev@agrif.bg.ac.rs

² Др Милан Р. Милановић, ред. проф., Мегатренд универзитет, Београд, e-mail: milanrmilanovic@yahoo.com,

Сходно претходном, циљ овог рада је да се методом компаративне анализе изуче регионалне разлике у кретању обима, динамике и структуре светске производње и међународног промета воћа, како на нивоу континената тако и на нивоу земаља највећих произвођача и највећих извозника и увозника ових производа. Предметне појаве су посебно анализирани код воћних врста које су од изузетног значаја за домаћу производњу и тржиште, као што су: јабука, шљива, трешња и вишња, јагода, малина и грожђе. Изучавањем наведених појава, остварује се битна претпоставка за потпуније истраживање домаћег тржишта и нарочито његовог укључивања у међународну размену посматраних производа. Из наведеног, управо и произилази значај предметног рада, односно истраживања.

Истраживањем је обухваћено раздобље од 1989. до 2007. године. Појаве су најчешће анализирани на основу трогодишњих просека за подпериоде: 1989-1991., 1998-2000. и 2005-2007. год. Као извори података коришћене су, пре свега, међународне статистичке публикације од значаја за производњу и промет хране у свету. Значајно је коришћен интернет, затим, одговарајућа научна и стручна литература, као и резултати досадашњих истраживања аутора. У складу са изворима и карактеристикама података, у раду су примењене одговарајуће квантитативне и квалитативне методе истраживања тржишта.

2. Регионално-компаративна анализа производње воћа

Велики привредни и нутритивни значај, као и огромна разноврсност и широк асортиман унутар појединих врста, перманентно подстичу квантитативни и квалитативни развој светске производње воћа. Наиме, врло сложен и комплексан биохемијски састав, у конвенционалној и посебно у макробиотичкој исхрани становништва, због високог садржаја, пре свега, воде, угљених хидрата, витамина, минералних материја, разних воћних киселина, као и других корисних и лековитих састојака (антиоксиданаса, антикарциногена и сл.), чине воће неизоставном и незаменљивом прехранбеном намирницом, с значајно наглашеним дијететско-профилактичким својствима. Истовремено, поједине врсте и то посебно у оквиру језграстог воћа (орех, лешник, бадем и сл.), имају и изузетно високу енергетску вредност.

Сходно претходном, производња воћа је не само битан чинилац исхране становништва, већ је исто тако и снажан фактор укупног развоја светске привреде, а посебно пољопривреде, односно прехранбене, хемијске, фармацевтске и других грана индустрије. При овоме, за многе земље извознице хране, воће и прерађевине од воћа представљају не само значајне производе

за покриће домаће потрошње, већ су они истовремено и значајан извор девизног прихода.

Воће-укупно. У посматраном раздобљу, уз просечну годишњу стопу раста од 2,0%, производња воћа у свету достиже ниво од око 509 милиона тона (табела 1). У последњем подпериоду у односу на први, производња је повећана за око 43%. Регионално посматрано, око 72% светске производње дају Азија (45,9%) и Америка (25,9%). Иза ових континената, с значајно нижим учешћем следе Европа (14,3%) и Африка (12,7%), док је учешће Аустралије и Океаније најниже (1,2%). При овоме, просечна светска производња воћа по становнику је око 77 кг. У односу на овај показатељ, редослед континентата је знатно другачији. Наиме, водећу позицију по овом основу има Аустралија и Океанија (178,3 кг), а потом следе Америка (146,2 кг), Европа (99,9 кг), Африка (68,8 кг) и најзад Азија (58,6 кг).

У структури светске производње воћа, грожђе учествује са око 13%, јабука око 12,5%, шљива око 2%, јагода око 0,7%, трешња и вишња око 0,6%, малина око 0,1% и остало воће око 71%.

Табела 1. Обим и динамика производње воћа у свету
Table 1. The volume and dynamics of fruit production in the world

– У хиљ.тона – / – Thousands of tons –

Производ	Ø 1989 – 1991.	Ø 1998 – 2000.	Ø 2005 – 2007.	Индекс	
				Ø1998/00 Ø1989/91	Ø2005/07 Ø1989/91
Воће – укупно ¹	356.331	462.061	508.752	129,7	142,8
Јабука	40.094	57.870	63.418	144,3	158,2
Шљива	6.286	8.331	9.568	132,5	152,2
Трешња и вишња	2.296	2.836	3.046	123,5	132,7
Јагода	2.441	3.127	3.841	128,1	157,4
Малина	323	386	554	119,5	171,5
Грожђе	58.211	60.912	66.749	104,6	114,7
Остало воће	246.680	328.599	361.576	133,2	146,6

Извор: Сајт www.fao.org и обрачун аутора.

1. Без диња и лубеница.

Јабука. У свету се производи преко 63 милиона тона јабуке. Уз просечну годишњу стопу раста од 2,6%, у последњем подпериоду у односу на први, производња јабуке је повећана за 58,2%. Испољена динамика производње, узроковала је повећање учешћа овог производа у укупној светској производњи воћа за 1,2%. Највећи део светске производње јабуке остварује се у Азији (58,1%) и Европи (23,2%), а потом у Америци (14,6%), Африци (3,0%)

и Аустралији и Океанији (1,1%). Међутим, ако се анализира производња овог производа по становнику, редослед континента је другачији. Водећу позицију по овом основу има Аустралија и Океанија (20,5 кг), а потом следе Европа (20,2 кг), Америка (10,3 кг), Азија (9,2 кг) и најзад Африка (2,0 кг).

Посматрано по земљама, 15 највећих произвођача даје око 80% светске производње јабуке. Апсолутни лидер у овој производњи је Кина, са учешћем од 40,8%, а потом следе: САД 6,9%, Иран 4,2%, Турска 3,6%, Италија 3,4%, Руска Федерација 3,0%, Индија 2,9%, Пољска и Француска са по 2,8%, Чиле 2,2%, Аргентина 2,0%, Бразил 1,5%, Немачка 1,4%, Јапан 1,3% и Шпанија 1,1%. У светској производњи јабуке, Србија учествује са скромних 0,4%.

Шљива. Светска производња шљиве је око 9,5 милиона тона. При просечној годишњој стопи раста од 2,2%, у последњем подпериоду у односу на први, производња шљиве је повећана за 52,2%. Испољеном динамиком производње повећано је учешће овог производа у структури укупне светске производње воћа за само 0,1%. Скоро 86% светске производње шљиве дају Азија (58,7%) и Европа (27,2%), док је учешће Америке (11,4%) и посебно Африке (2,4%) и Аустралије и Океаније (0,3%) знатно ниже. Но, ако се посматра производња овог производа по становнику, редослед континента је нешто другачији, тј. по овом основу водећу позицију има Европа (3,6 кг), а потом следе Азија (1,4 кг), Америка (1,2%), Аустралија и Океанија (1,0 кг), и најзад Африка (0,2 кг).

Петнаест највећих произвођача даје око 86% светске производње шљиве. Апсолутни лидер у овој производњи је Кина, са учешћем од 48,7%, а потом следе: Србија 6,5%, САД 6,1%, Румунија 5,0%, Чиле 2,7%, Француска и Турска са по 2,3%, Шпанија 2,1%, Италија 1,9%, Украјина 1,6%, Иран 1,5%, Руска Федерација 1,4%, Аргентина 1,3%, Босна и Херцеговина 1,2% и Индија 1,0%.

Трешња и вишња. Светска производња трешње и вишње је на нивоу од око 3 милиона тона. С просечном годишњом стопом раста од 1,5%, у последњем подпериоду у односу на први, производња ових производа је повећана за 32,7%. Њихово учешће у структури укупне светске производње воћа било је исто у сва три подпериода (0,6%). Са учешћем од 51,5%, Европа је светски лидер у производњи трешње и вишње. Други велики произвођач ових производа је Азија (33,3%), док је учешће Америке (14,3%) и посебно Африке (0,5%), односно Аустралије и Океаније (0,4%), знатно ниже. Анализирано по становнику, Европа (2,2 кг) је и по овом основу на првом месту у производњи предметних производа. Иза Европе следе Америка (0,5 кг), Аустралија и Океанија (0,4 кг), Азија (0,3 кг) и најзад Африка (0,01 кг).

Посматрано по земљама, 15 највећих произвођача даје око 83% светске производње трешње и вишње. Највеће учешће у светској производњи ових производа имају Турска 15,5% и САД 12,4%, а потом следе: Иран 9,0%, Руска Федерација 7,6%, Пољска 7,1%, Украјина 6,8%, Италија 4,2%, Србија 3,8%, Белорусија 3,1%, Шпанија 2,9%, Румунија 2,7%, Француска 2,2%, Немачка 2,0%, Узбекистан 1,9% и Грчка 1,6%.

Јагода. У свету се производи око 4 милиона тона јагоде. Уз просечну годишњу стопу раста од 2,6%, у трећем подпериоду у односу на први, производња јагоде је повећана за 57,4%. Са испољеном динамиком производње, учешће овог производа у укупној светској производњи воћа остало је непромењено у сва три подпериода (0,7%). Преко 75% светске производње јагоде остварује се у Европи (39,0%) и Америци (35,7%). На трећем месту је Азија (18,6%), а потом следе Африка (5,9%) и Аустралија и Океанија (0,8%). Рангирано по основу производње овог производа по становнику, Европа (2,1 кг) и Америка (1,5 кг) и по овом критеријуму задржавају исте позиције, док је Аустралија и Океанија (0,9 кг) на трећем месту, а Африка и Азија (са по 0,2 кг) деле четврто и пето место.

Посматрано по земљама, 15 највећих произвођача даје око 85% светске производње јагоде. Са учешћем од 28,3%, САД су апсолутни лидер у производњи овог производа, а потом Шпанија 8,0%. Иза ових следе: Руска Федерација 6,8%, Турска 5,6%, Кореја 5,3%, Јапан 5,0%, Пољска 4,7%, Немачка и Мексико са по 4,1%, Италија и Мароко са по 2,9%, Египат 2,7%, Велика Британија 1,7%, Француска 1,5% и Украјина 1,4%. Учешће Србије у светској производњи јагоде је 0,9%.

Малина. Производња малине у свету је око 554 хиљ. тона. С просечном годишњом стопом раста од 2,6%, у последњем подпериоду у односу на први, производња овог производа је повећана за 71,5%. При овом темпу раста, учешће малине у укупној светској производњи воћа остало је непромењено у сва три подпериода (0,1%). Регионално посматрано, преко 98% светске производње малине остварује се у Европи (78,7%) и Америци (19,7%), а иза њих, са знатно нижим учешћем следе Азија (1,4%), Аустралија и Океанија (0,2%) и посебно Африка (0,02%). С аспекта производње овог производа по становнику, Европа и Америка и по овом основу заузимају прво, односно друго место, а потом следе Аустралија и Океанија, Азија и најзад Африка.

У оквиру 15 земаља највећих произвођача малине, остварује се око 95% светске производње овог производа. Изразито веће учешће у светској производњи малине имају Руска Федерација 31,9%, и САД и Србија са по 15,7%, Пољска 11,0%, Украјина 4,7%, Немачка 3,6%, Канада и Велика Брита-

нија са по 2,4%, Шпанија, Мађарска и Азербејџан са по 1,3%, Француска 1,1%, Мексико 0,9%, Румунија 0,8% и Бугарска 0,7%.

Грожђе. У свету се производи око 67 милиона тона грожђа. Око 80% ове производње се прерађује у вино. Од преосталих 20%, једна половина се троши као стоно грожђе, а друга као сушено грожђе и разне друге прерађевине од грожђа. При овоме, уз просечну годишњу стопу раста од 0,9%, у последњем подпериоду у односу на први, производња грожђа је повећана за свега 14,7%. Његово учешће у структури укупне светске производње воћа је опало за 3,2%. Највећи део светске производње грожђа остварује се у Европи (43,6%) и Азији (27,5%). Иза ових следи Америка (20,2%), а потом Африка (5,7%) и Аустралија и Океанија (3,0%). Међутим, посматрано са аспекта производње овог производа по становнику, редослед континената је значајно другачији, тј. водећу позицију има Аустралија и Океанија (59,6 кг), а потом следе Европа (40,0 кг), Америка (15,0 кг), Азија (4,6 кг) и најзад Африка (4,0 кг).

Анализирано по земљама, 15 највећих произвођача даје око 82% светске производње грожђа. Највеће учешће у светској производњи овог производа имају Италија 12,7%, Француска 10,0%, САД 9,5%, Шпанија 9,2% и Кина 9,1%, а потом следе: Турска 5,9%, Иран 4,5%, Аргентина 4,3%, Чиле 3,4%, Аустралија 2,8%, Индија и Јужна Африка са по 2,4%, Немачка 2,0%, Египат и Бразил са по 1,9%. Учешће Србије у светској производњи грожђа је око 0,5%.

Остало воће. Светска производња ове групе производа, односно оног дела воћа које није било предмет појединачне анализе, достиже ниво од око 362 милиона тона. С просечном годишњом стопом раста од 2,3%, у последњем подпериоду у односу на први, производња ове групе воћа повећана је за 46,6%. Остварена динамика производње резултирала је повећањем учешћа осталог воћа у структури укупне светске производње воћа за 1,9%. Испољени пораст производње ове групе воћа, значајно доприноси побољшању исхране становништва и развоју светске производње и међународном промету воћа укупно.

Сходно претходном, у односу на структуру и редослед учешћа појединих земаља у укупној светској производњи анализираних врста воћа, структура и редослед земаља у производњи истог по становнику, знатно су другачији (табела 2). Посматрано са овог аспекта и у односу на светски просек производње по становнику, Србија остварује изузетно добре позиције, односно заузима прво место у производњи шљиве, малине, трешње и вишње, док је у производњи јагоде, такође на високом трећем месту, а има и респектујуће нивое у производњи јабуке и грожђа.

Табела 2. Регионално-компаративни преглед 15 највећих
 произвођача воћа по становнику у свету
 Table 2. Regional-comparative review of top 15 per capita fruit producers in the world
 – Ø 2005/2007. год., Индекс нивоа: свет = 100,0 –
 – Ø 2005/2007, Level index: World = 100,0 –

Земља	Јабука		Земља	Шљива		Земља	Трешња и вишња	
	у кг	индекс		у кг	индекс		у кг	индекс
Свет	9,6	100,0	Свет	1,5	100,0	Свет	0,5	100,0
1.Нови Зеланд	101,0	1052,1	1.Србија	83,2	5546,7	1.Србија	15,6	3120
2.Чиле	84,0	875,0	2.Босна и Херц.	30,2	2013,3	2.Белорусија	9,7	1940
3.Аустрија	57,6	600,0	3.Румунија	22,0	1466,7	3.Албанија	7,6	1520
4.Молдавија	56,4	587,5	4.Молдавија	15,7	1046,7	4.Либан	6,9	1380
5.Словенија	56,3	586,5	5.Чиле	15,6	1040,0	5.Турска	6,4	1280
6.Мађарска	52,5	546,9	6.Јерменија	12,6	840,0	6.Мађарска	6,4	1280
7.Пољска	47,3	492,7	7.Хрватска	10,9	726,7	7.Грузија	5,8	1160
8.Иран	37,8	393,8	8.Аустрија	8,4	560,0	8.Пољска	5,6	1120
9.Италија	36,0	375,0	9.Гренада	6,6	440,0	9.Молдавија	5,2	1040
10.Јерменија	34,0	354,2	10.Либан	5,9	393,3	10.Украјина	4,4	880
11.Белорусија	34,0	354,2	11.Мађарска	5,5	366,7	11.Грчка	4,4	880
12.Аргентина	32,2	335,4	12.Либ.Ар.Дам.	5,4	360,0	12.Аустрија	4,1	820
13.Швајцарска	32,1	334,4	13.Албанија	5,3	353,3	13.Иран	3,9	780
14.Белгија	31,2	325,0	14.Белорусија	5,2	346,7	14.Румунија	3,8	760
15.Турска	30,8	320,8	15.Израел	4,7	313,3	15.Азербџдз.	3,5	700
Србија	23,6	245,8	Србија	83,2	5546,7	Србија	15,6	3120
Јагода			Малина			Грожђе		
Свет	0,6	100,0	Свет	0,1	100,0	Свет	10,1	100,0
1.Шпанија	7,0	1166,7	1.Србија	11,7	11700	1.Италија	143,3	1418,8
2.Пољска	4,8	800,0	2.Пољска	1,6	1600	2.Шпанија	140,0	1386,1
3.Србија	4,6	766,7	3.Руска Федер.	1,2	1200	3.Чиле	139,3	1379,2
4.Белорусија	4,2	700,0	4.Азербџдз	0,9	900	4.Молдавија	136,6	1352,5
5.Кореја	4,2	700,0	5.Мађарска	0,7	700	5.Француска	108,2	1071,3
6.Белгија	4,2	700,0	6.Украјина	0,6	600	6.Португалија	96,3	953,5
7.САД	3,6	600,0	7.Бугарска	0,5	500	7.Грчка	94,9	939,6
8.Мароко	3,6	600,0	8.Босна и Херц.	0,4	400	8.Аустралија	89,9	890,1
9.Турска	2,9	483,3	9.Канада	0,4	400	9.Аргентина	73,3	725,7
10.Израел	2,6	433,3	10.Молдавија	0,4	400	10.Јерменија	62,6	619,8
11.Холандија	2,4	400,0	11.Норвешка	0,4	400	11.Кипар	58,6	580,2
12.Норвешка	2,2	366,7	12.Киргистан	0,3	300	12.Словенија	57,8	572,3
13.Кипар	2,0	333,3	13.САД	0,3	300	13.Турска	53,0	524,8
14.Босна и Херц.	2,0	333,3	14.Немачка	0,2	200	14.Мађарска	51,0	505,0
15.Финска	1,9	316,7	15.Естонија	0,2	200	15.Србија	48,0	475,2
Србија	4,6	766,7	Србија	11,7	11700	Србија	48,0	475,2

Извор: Сајт www.fao.org и обрачун аутора.

Утврђени регионални размештај у производњи воћа како по обиму тако и по структури, резултанта је бројних чинилаца, а пре свега: природних услова (обрадиве површине, квалитет земљишта, клима и сл.); броја, структуре и куповне моћи становништва; нивоа економске развијености земље; раз-

вијености прехранбене индустрије; нивоа научних, техничких и технолошких достигнућа; обима материјалних улагања, и мера економске, односно државне политике земље.

Развијене земље дају већи део светске производње трешње и вишње (око 57%), јагоде (око 79%), малине (око 95%) и грожђа (око 65%), док неразвијене земље и земље у развоју, имају веће учешће у укупној производњи јабуке (57%) и шљиве (56%).

3. Регионално - компаративна анализа међународног промета воћа

Упоредо са развојем воћарске производње, односно са увођењем савремене прометне технологије и посебних метода комерцијализације, светски промет воћа, како између појединих земаља тако и регионално, постаје све интензивнији и већи. Ову констатацију посебно потврђује отварање нових прометних токова за континентално воће, за разлику од јужног, чији је промет у светским размерама развијен знатно раније. Поред експанзије свежег воћа, ширењу промета ових производа доприноси и њихова технолошка припрема, односно прерада, којом се практично нивелира понуда на тржишту током целе године. Осим тога, на уједначење интензитета понуде воћа током целе године, значајно утиче календар приспевања разних врста воћа у разним деловима света, као и својеврсна конкуренција између континенталног и јужног воћа. Сходно овоме и значају међународног промета воћа у развоју тржишта и исхране становништва, односно пољопривреде, агроиндустрије и привреде у целини, како у националним тако и у међународним оквирима, у овом делу рада изучавају се обим, динамика, структура, правци и водећи носиоци предметног промета.

Воће – укупно. Међународни промет воћа има позитиван тренд развоја. Уз просечну годишњу стопу раста од 3,9%, у последњем подпериоду у односу на први, промет воћа (табела 3) повећан је за 99,6% и формиран је на нивоу од око 57 милиона тона, што представља свега око 11% укупне светске производње ових производа.

Регионално посматрано, око 70% светског извоза воћа дају Америка (40,4%) и Европа (29,4%). Значајно учешће у извозу ових производа има и Азија (20,8%), док је учешће Африке (7,8%) и Аустралије и Океаније (1,6%) врло скромно. Истовремено, у светском увозу воћа, Европа има доминантно учешће (55,9%), док је учешће Азије (21,3%) и Америке (20,8%) скоро изједначено и релативно високо. Учешће Африке (1,5%) и посебно Аустралије и Океаније (0,5%), знатно је ниже и скоро симболично.

Сходно посматраним производима, односно групама производа, а према натуралним показатељима, у структури укупног светског промета воћа највеће учешће имају остало воће (78,7%) и јабуке (12,6%). Учешће осталих испитиваних врста, односно група производа, знатно је ниже и износи код грожђа 6,1%, јагоде 1,1%, шљиве 0,9%, трешње и вишње 0,5% и малине 0,1%.

Табела 3. Обим и динамика међународног промета воћа
Table 3. The volume and dynamics of international fruit trading

– У хиљ. тона – / – Thousands of tons –

Производ	Ø 1989 – 1991.	Ø 1998 – 2000.	Ø 2005 – 2007.	Индекс	
				Ø 1998/00 Ø 1989/91	Ø 2005/07 Ø 1989/91
Извоз					
Воће – укупно	28.533	41.955	56.950	147,0	199,6
Јабука	3.712	5.235	7.168	141,0	193,1
Шљива	258	377	501	146,1	194,2
Трешња и вишња	106	182	310	171,7	292,5
Јагода	285	479	621	168,1	217,9
Малина	22	39	79	177,3	359,1
Грожђе	1.561	2.509	3.477	160,7	222,7
Остало воће	22.589	33.134	44.794	146,7	198,3
Увоз					
Воће – укупно	28.444	40.668	55.198	143,0	194,1
Јабука	3.762	4.814	6.976	128,0	185,4
Шљива	244	379	521	155,3	213,5
Трешња и вишња	118	180	317	152,5	268,6
Јагода	296	471	656	159,1	221,6
Малина	28	38	71	135,7	253,6
Грожђе	1580	2377	3390	150,4	214,6
Остало воће	22.416	32.409	43.267	144,6	193,0

Извор: Сајт www.fao.org и обрачун аутора.

Јабука. У међународном промету се налази преко 7 милиона тона јабуке, што представља свега 11,3% укупне светске производње овог производа. При просечној годишњој стопи раста од 3,7%, у последњем подпериоду у односу на први, промет јабуке је повећан за 93,1%. Но, упркос овом повећању, због интензивнијег пораста промета других воћних врста, учешће јабуке у структури укупног промета воћа опало је за 0,4%.

Са учешћем од 48%, Европа је апсолутни лидер у светском извозу јабуке. Иза овог континента, као значајни извозници јављају се Америка

(24,4%) и Азија (20,2%), док је учешће Африке (4,1%) и посебно Аустралије и Океаније (3,3%) знатно ниже. Као и код извоза, Европа, истовремено, апсорбује и највећи део светског увоза јабуке, чак 61,8%. Иза Европе, највећи увозници су Азија (21,9%) и Америка (12,5%), док је учешће Африке (3,7%) и посебно Аустралије и Океаније (0,1%) изразито ниже.

Скоро 97% светског извоза јабуке даје петнаест земаља највећих извозника овог воћа. Са скоро изједначеним учешћем водећи извозници су Кина (11,4%), Литванија и Чиле (са по 10,2%), односно Италија (10,0%). Иза ових земаља следе: Француска (9,5%), САД (9,3%), Холандија и Пољска (са по 5,8%), Белгија (4,6%), Нови Зеланд (4,2%), Јужна Африка и Аргентина (са по 3,7%), Иран (3,5%), Сиријска Арапска Република (2,8%) и Шпанија (2,1%). Учешће Србије у светском извозу овог воћа, врло је скромно и износи свега 0,6%.

Петнаест највећих увозника апсорбује преко 64% светског увоза воћа. Највећи увозници су Руска Федерација (11,7%) и Немачка (10,7%). Релативно високи увозници су и Велика Британија (7,6%) и Холандија (5,3%). Иза ових следе: Белгија (3,2%), Литванија и Шпанија (са по 3,1%), Мексико (2,9%), Ирак (2,8%), Украјина и Француска (са по 2,5%), Кина, САД и Канада (са по 2,3%) и Саудијска Арабија (2,1%). Србија у светском увозу јабуке учествује са скромних 0,3%.

Шљива. Светски промет шљиве је на нивоу од око 500 хиљада тона, што представља свега 5,2% производње овог производа. При просечној годишњој стопи раста од 3,8%, у трећем подпериоду у односу на први, промет шљиве је повећан за 94,2%. У структури светског промета воћа њено учешће стагнира на нивоу од 0,9%.

Са учешћем од 48,1% у светском извозу шљиве, Европа је апсолутни лидер у извозу овог производа. Велики извозник је и Америка (32,9%), а потом Азија (11,6%), док су Африка (6,0%) и Аустралија и Океанија (1,4%), врло скромни извозници шљиве. Аналогно извозу, са учешћем од 67%, Европа је апсолутни лидер и у светском увозу шљиве. Иза Европе, значајни увозници су Америка (19,6%) и Азија (12,6%). Африка (0,6%) и Аустралија и Океанија (0,2%), имају скоро симболично учешће у светском увозу шљиве.

Петнаест земаља највећих извозника, даје око 94% светског извоза шљиве. Само Чиле (18,0%), Шпанија (17,4%) и САД (11,0%) дају преко 46% овог извоза. Учешће осталих земаља је знатно скромније: Јужна Африка (7,2%), Италија (6,6%), Холандија (5,6%), Француска (4,6%), Сиријска Арапска Република и Аргентина (са по 4,2%), Узбекистан (3,8%), Србија (3,4%), Пољска и Молдавија (са по 2,2%) и Белгија и Немачка (са по 1,8%).

Скоро 89% светског увоза шљиве апсорбује петнаест највећих увозника овог производа. Изразито велики увозници су Велика Британија (13,4%), Руска Федерација (12,7%) и Немачка (10,0%), а потом следе: Кина (8,3%), САД (7,1%), Холандија (6,3%), Канада (5,2%), Бразил (4,4%), Француска (4,0%), Белгија (3,8%), Италија (3,5%), Босна и Херцеговина (3,3%), Литванија (2,9%) и Шпанија и Мексико (са по 1,9%). Учешће Србије у светском увозу шљиве је симболично и износи свега 0,1%.

Трешња и вишња. У међународном промету трешње и вишње налази се око 310 хиљада тона, што чини свега 10% светске производње ових производа. Уз релативно високу просечну годишњу стопу раста од 6,1%, у последњем подпериоду у односу на први, промет је повећан за 192,5%. Испољени интензитет пораста промета, резултирао је повећањем учешћа ових производа у укупном светском промету воћа за скромних 0,1%.

Регионално посматрано, Европа (50,3%) је највећи извозник трешње и вишње. Осим Европе, значајни извозници су и Азија (26,4%), односно Америка (22,2%), док је учешће Аустралије и Океаније (1,0%) и посебно Африке (0,1%) врло скромно и скоро симболично. Истовремено, као и код извоза, Европа апсорбује и највећи део светског увоза трешње и вишње (чак 76,3%). Учешће Америке (11,7%) и Азије (11,4%) у овом увозу је релативно високо и изједначено, док је удео Африке и Аустралије и Океаније (са по 0,3%) изразито низак.

Преко 98% светског извоза трешње и вишње даје петнаест земаља највећих извозника ових производа. Водећи извозници су Турска (18,1%), САД (15,5%) и Пољска (10,6%), а потом следе: Шпанија (8,1%), Чиле и Аустрија (са по 7,4%), Мађарска (6,1%), Иран (5,2%), Италија и Сиријска Арапска Република (са по 3,2%), Србија, Француска и Белгија (са по 2,9%), Чешка Република (2,6%) и Немачка (2,3%).

Петнаест земаља највећих увозника, апсорбује 94% светског увоза трешње и вишње. Највећи и изједначени увозници су Руска Федерација и Немачка (са по 17,7%), Остали значајни увозници су Аустрија (8,5%), Велика Британија (7,3%), Канада (6,6%), Кина (6,0%), Холандија (4,4%), САД (4,1%), Белгија (3,8%), Кувајт, Јапан и Италија (са по 3,5%), Уједињени Арапски Емирати (3,2%), Француска (2,5%) и Словачка (1,9%). Учешће Србије у увозу овог воћа је симболично и износи само 0,1%.

Јагода. Међународни промет јагоде је на нивоу од око 620 хиљада тона, што представља око 16% светске производње овог производа. При просечној годишњој стопи раста од 4,4%, у последњем подпериоду у односу на први, промет је повећан за 117,9%. Остварени интензитет пораста промета,

повећао је учешће овог производа у укупном светском промету воћа за само 0,1%.

Европа (63,5%) је апсолутни лидер у извозу јагоде. Иза овог континента, са знатно мањим учешћем је Америка (28,0%). Још ниже учешће у светском извозу јагоде имају Африка (5,3%) и Азија (2,6%), док је учешће Аустралије и Океаније (0,6%) најниже. Но, као и код извоза, Европа (69,8%) је истовремено и највећи светски увозник овог воћа. Иза ње је Америка (27,0%), а потом следе Азија (2,9%), Африка (0,2%) и Аустралија и Океанија (0,1%).

Чак, око 97% светског извоза јагоде даје петнаест највећих извозника овог производа. Учешће Шпаније (34,0%) у овом извозу је лидерско, јер је вишеструко веће од осталих земаља. Поред Шпаније, релативно високо учешће у светском извозу јагоде имају САД (16,8%) и Мексико (10,4%), док је учешће осталих извозника скромније и њихов редослед је следећи: Белгија (6,5%), Француска (5,9%), Холандија (5,3%), Пољска (3,9%), Италија (3,7%), Мароко (3,5%), Немачка (2,6%), Турска (1,7%), Египат (1,5%), Аустралија (0,7%), Португалија (0,6%) и Израел (0,5%). Учешће Србије у укупном светском извозу јагоде је скромно и износи свега 0,1%.

Петнаест земаља највећих увозника јагоде апсорбује око 95% светског увоза овог производа. Највећи увозници су Француска (18,3%), Немачка (14,2%), Канада (13,0%) и САД (10,8%). Учешће осталих земаља у светском увозу јагоде је ниже и указује на следећи редослед увозника: Велика Британија (7,3%), Италија (5,9%), Белгија (5,5%), Аустрија и Холандија (са по 3,2%), Мексико (3,0%), Руска Федерација (2,9%), Литванија (2,6%), Хрватска (2,4%), Швајцарска (1,8%) и Данска (1,2%). У светском увозу јагоде, Србија учествује са симболичних 0,02%.

Малина. С просечном годишњом стопом раста од 7,4%, међународни промет малине је на нивоу од око 80 хиљада тона, што чини преко 14% укупне светске производње овог воћа. У последњем подпериоду у односу на први, промет малине је повећан за високих 259,1%. У посматраном периоду, учешће овог промета у укупном међународном промету воћа стагнира и износи око 0,1%. Стагнирајући ниво учешћа је последица, пре свега, оствареног интензитета пораста промета у посматраном периоду, не само ове, већ и осталих врста воћа.

Са учешћем од 53,1%, Европа је највећи светски извозник малине. На другом месту је Америка са учешћем од 44,3%, док је учешће Азије и Африке (са по 1,3%) знатно скромније, а Аустралија и Океанија скоро и да не учествују у светском извозу овог воћа. Истовремено, Европа (67,3%) и Америка (30,8%) су и највећи светски увозници малине. Учешће осталих континената

у овом увозу је знатно скромније и следе Африка (1,4%), Азија (0,4%) и Аустралија и Океанија (0,1%).

Преко 76% светског извоза малине даје петнаест земаља највећих извозника овог производа. Са учешћем од 27,7%, Пољска је светски лидер у извозу малине. Иза Пољске је Мексико (10,8%), а потом следе: Шпанија (8,6%), Србија (8,5%), Чиле (6,2%), Канада (3,4%), Аустрија (2,5%), Португалија (1,5%), Немачка, Француска и Холандија (са по 1,4%), Мађарска (1,3%), Словачка (0,8%), Белгија (0,5%) и Литванија (0,4%). Као што се види, Србија има четврто, респектујуће место у светском извозу малине.

Скоро 97% светског увоза малине апсорбује петнаест највећих увозника овог воћа. Наиме, највеће учешће у светском увозу овог производа имају Немачка (15,8%), Канада (14,9%), САД (14,1%), Холандија (11,4%) и Аустрија (11,1%), а потом следе: Велика Британија (9,6%), Француска (7,0%), Белгија (5,5%), Италија (3,8%), Швајцарска (0,8%), Мађарска (0,7%), Ирска и Босна и Херцеговина (са по 0,6%), Данска (0,4%) и Шпанија (0,3%). Србија у светском увозу малине учествује са симболичних 0,1%.

Грожђе. Међународни промет грожђа је на нивоу од око 3,5 милиона тона, што представља само 5,2% укупне светске производње овог производа. Уз просечну годишњу стопу раста од 4,5%, у последњем подпериоду у односу на први, светски промет грожђа повећан је за 122,7%. У структури укупног међународног промета воћа, у посматраном периоду, грожђе је повећало своје учешће за 0,6%.

Регионално посматрано, са учешћем од 42,1% у укупном светском извозу грожђа, Америка је највећи извозник овог производа. На другом месту је Европа (32,6%), а потом следе Азија (16,6%), Африка (7,3%), и Аустралија и Океанија (1,4%). Међутим, када је реч о светском увозу грожђа, Европа (60,8%) се јавља као највећи увозник овог производа, а потом следе Америка (25,4%), Азија (13,0%), Аустралија и Океанија (0,5%) и Африка (0,3%).

Петнаест земаља највећих извозника грожђа, даје чак око 93% светског извоза овог производа. Са учешћем од 23,8%, Чиле је светски лидер у извозу грожђа. Иза Чилеа, високо учешће у светском извозу овог производа имају и Италија (13,5%) и САД (11,3%), а потом следе: Јужна Африка (8,3%), Холандија (6,4%), Мексико (4,7%), Турска (4,3%), Узбекистан (4,2%), Шпанија (3,6%), Индија и Грчка (са по 2,6%), Аргентина (2,2%), Бразил (1,8%), Белгија (1,7%) и Кина (1,6%). Учешће Србије у овом извозу, изразито је скромно и износи само 0,01%.

Око 82% светског увоза грожђа, апсорбује петнаест земаља највећих увозника овог производа. Доминирајуће увозне позиције имају САД (15,8%), Немачка (10,2%) и Руска Федерација (9,5%), а иза ових следе: Холандија

(8,4%), Велика Британија (8,1%), Канада (5,4%), Кина (5,2%), Француска (4,5%), Пољска (2,9%), Белгија (2,8%), Мексико (2,4%), Украјина (2,2%), Аустрија (1,8%), Чешка Република (1,4%) и Швајцарска (1,1%). Србија у светском увозу грожђа учествује са 0,6%.

Остало воће. Већ је речено да ову хетерогену групу чине све остале врсте воћа, које нису биле предмет појединачне анализе. Сходно овоме, међународни промет осталог воћа износи око 45 милиона тона, што представља преко 12% његове укупне светске производње. С просечном годишњом стопом раста од 3,9%, промет ове групе производа у последњем подпериоду у односу на први, повећан је за 98,3%. У посматраном раздобљу, у структури укупног светског промета воћа, учешће ове групе производа опало је за 0,4%.

Од релативно велике светске производње, скромна заступљеност воћа у међународном промету резултанта је, пре свега, специфичних технолошко-комерцијалних карактеристика производа, широке распрострањености производње и настојања неразвијених земаља и земаља у развоју да домаће потребе за воћем првенствено подмирују сопственом производњом.

Код свих анализираних производа, развијене земље у односу на неразвијене и земље у развоју, имају веће учешће у њиховом укупном светском извозу, односно увозу. Наиме, развијене земље, у укупном светском извозу, односно увозу јабуке, учествују са 78, односно 71%, шљиве 74, односно 76%, трешње и вишње 73, односно 82%, јагоде 85, односно 94%, малине 80, односно 93% и грожђа 65, односно 77%. Доминацију развијених земаља, како у извозу тако и у увозу наведених производа, узрокују, пре свега, потребе за богатијим асортиманом понуде на домаћем тржишту, увоз сировина ради прераде и извоза скупљих финалних производа, реекспортни послови, могућности стицања већег профита на бази разлика у ценама на домаћем и иностраном тржишту и сл.

4. Закључак

У посматраном периоду, светску производњу воћа карактерише позитиван тренд развоја. Уз релативно скромну просечну годишњу стопу раста од 2,0%, у последњем подпериоду у односу на први, производња је повећана за око 43% и формирана је на нивоу од око 509 милиона тона. Међутим, због различитог регионалног размештаја и нивоа развијености бројних природних, привредних и друштвених чинилаца, обим, динамика и структура производње воћа, врло су различити и неуједначени, како по континентима тако и по земљама.

Највећи део светске производње анализираних производа, концентрисан је у релативно малом броју земаља. Наиме, у оквиру петнаест земаља највећих произвођача, по врстама воћа, производи се око 80% светске производње јабуке, 86% шљиве, 83% трешње и вишње, 85% јагоде, 95% малине и око 82% грожђа. Посматрано са аспекта економске развијености, развијене земље дају већи део светске производње трешње и вишње, односно јагоде, малине и грожђа, док неразвијене земље и земље у развоју, имају веће учешће у укупној светској производњи јабуке и шљиве.

Паралелно са порастом производње, растао је и међународни промет воћа. С просечном годишњом стопом раста од 3,9%, у последњем подпериоду у односу на први, међународни промет воћа повећан је за 99,6% и формиран је на нивоу од око 57 милиона тона, што представља само 11% укупне светске производње ових производа. Регионални размештај промета, како по континентима тако и по земљама, односно по обиму и врстама производа, врло је различит и неуједначен.

Као и код производње, највећи део међународног промета воћа остварује се у оквиру релативно малог броја земаља. Наиме, у оквиру петнаест земаља највећих извозника, односно увозника, по врстама воћа, концентрисано је око 97% светског извоза, односно око 64% светског увоза јабуке, шљиве око 94, односно 89%, трешње и вишње око 98, односно 94%, јагоде око 97, односно 95%, малине око 76, односно 97% и грожђа око 93, односно 82%. Осим тога, утврђено је да у укупном светском промету ових производа, како у извозу тако и у увозу, развијене земље у односу на неразвијене и земље у развоју, имају знатно веће учешће.

Литература

1. Бјелић, П., (2008), *Међународна трговина*, Економски факултет, Београд.
2. Богданов, Н., Шеварлић, М.- уредници, (2007), *Међународна искуства у транзицији аграрног сектора и руралних подручја* – монографија, Друштво аграрних економиста Србије и Пољопривредни факултет, Београд.
3. Величковић, В., (2006), *Воћарство*, Пољопривредни факултет, Београд.
4. Ђоровић, М., Милановић, М., Симић, Ј. и Лазић, В., (2005), *Специфични аспекти истраживања тржишта хране*, Маркетинг, бр.2, Београд.
5. Ђоровић, М., Милановић, М., Стевановић, С. и Лазић, В., (2007), *Глобално тржиште поврћа*, Економика пољопривреде, бр.2, Београд.
6. Ђоровић, М., Томин, А., (2007), *Тржиште и промет пољопривредних производа*, Пољопривредни факултет, Београд.

7. Марковић, П., Бабовић, Ј., (2002), *Србија у новом веку – менаџмент и маркетинг у савременом развоју пољопривреде*, Савез пољопривредних инжењера и техничара Југославије, Београд.
8. Милановић, М., (2009), *Економија природних ресурса*, Мегатренд универзитет, Београд.
9. Милосављевић, М., (2002), *Процес глобализације светске привреде*, Институт економских наука, Београд.
10. Поповић, В., Катић, Б., (2007), *Увозна заштита и подршка извозу пољопривреде Србије у процесу приступања СТО и ЕУ – монографија*, Институт за економику пољопривреде, Београд.
11. Ракита, Б., (2002), *Међународни маркетинг*, Економски факултет, Београд.
12. Стевановић, С., Ђоровић, М., Милановић, М., (2006), *Тенденције производње и међународног промета малине*, Економика пољопривреде, Тематски број, Београд.
13. Томић, Д., Шеварлић, М.- Edited by, (2007), *Development of Agriculture and rural areas in Central and Eastern Europe – Thematic Proceedings*, European Association of Agricultural Economists; Serbian Association of Agricultural Economists.
14. Томић, Д., (2008), *Пољопривреда и село*, Друштво аграрних економиста Србије и Институт за економику пољопривреде, Београд.
15. Ханић, Х., (2002), *Истраживање маркетинга и маркетинг информациони систем*, Економски факултет, Београд.
16. Цвијановић, Д., Хамовић, В., Субић, Ј., Иванчевић, С. - уредници, (2008), *Мултифункционална пољопривреда и рурални развој (III) – међународни научни скуп*, Тематски зборник, Институт за економику пољопривреде, Београд.
17. Интернет, *ФАО публикације и публикације РЗСС*.

Примљено: 17.01.2009.

Одобрено: 27.03.2009.

UDC: 338.433:634.1(100)

COMPARATIVE MARKET ANALYSIS OF WORLD PRODUCTION AND INTERNATIONAL FRUIT TRADING

M. Đorović, Ph.D.¹, M. Milanović, Ph.D.², S. Stevanović, Ph.D.¹

¹ Faculty of Agriculture, Belgrade, Republic of Serbia

² Megatrend university, Belgrade, Republic of Serbia

Summary

This paper contains a regional-comparative analysis of some of the most important indicators of the world production and international trading in fruit, as extremely significant in the diet and indispensable food product group. It specially analyses trends, concerning regional differences in the volume, dynamics and structure of production and trade of apples, plums, cherries and sour cherries, strawberries, raspberries and grapes. Regions, i.e. countries, the largest producers and largest exporters and importers of these products have been defined.

Subsequently, it was found that there are very significant regional differences which is the consequence of numerous natural, economic and social factors. In the analysis of character of relations and the degree of influence of aforementioned factors on changes and development directions of the observed phenomenon, quantitative and qualitative market research methods were used.

Key words: Fruit, World production, Region, World market, International trade, Export, Import

Author`s Adress:

Dr Milutin T. Đorović
Poljoprivredni fakultet
Nemanjina 6, Beograd-Zemun
Republika Srbija
e-mail: djormi@agrif.bg.ac.rs.